

Šime Demo

Tako to rade u Italiji

Andrea Balbo: *Insegnare latino. Sentieri di ricerca per una didattica ragionevole*, De Agostini Scuola SpA, Novara, 2007

PRIRUČNICI za didaktiku pojedinih školskih predmeta nezaobilazno su nastavno pomagalo, koje omogućuje usustavljenje, usklađenje i naposljetku poboljšanje nastavnoga procesa. Oni mogu biti dani u formi dodataka uz pojedine udžbenike (čime se sužavaju mogućnosti višestranoga gledanja na problem) ili činiti zasebnu studiju (koja omogućuje širi obuhvat i prikaz stanja stvari iz više perspektiva). Knjiga Andree Balba spada u ovu drugu skupinu, što ju, premda je napisana prvenstveno za talijansko tržište, čini zanimljivom i s ove strane Jadrana.¹

Latinski jezik i klasičnu rimsku civilizaciju talijanski narod gleda kao izravno ishodište vlastite kulture, pa je i nacionalna ideologija vrlo često prizivala italsko genetsko i kulturno naslijeđe kao argumente za ostvarenje vlastitih (pozitivnih i negativnih) ambicija. Poslijeantička latinistička baština u Italiji, najbogatija na svijetu, još je jedan razlog visokoga položaja koji latinski ima na ljestvici vrijednosti u tom narodu. Ako tim činjenicama dodamo i podatak da je Italija po stanovništvu trinaest puta veća od Hrvatske i da obrazovni sustav u Italiji raspolaže znatno većim sredstvima, ne čude razlike između dviju zemalja, kako u produkciji neposrednoga didaktičkoga materijala, tako i u intenzitetu aktivnosti na teorijskoj razini.

Zbog toga nije naodmet da povremeno »zavirimo« u zapadno susjedstvo i pokušamo tamošnje proboje iskoristiti ovdje, ne ispuštajući iz vida razlike koje postoje dviju zemalja, jer nije sigurno da bi ono što za Italiju možda i jest dobro kod nas jednako uspješno funkcioniralo.

Upravo bi zato svaki strani čitatelj morao osobito pažljivo pročitati prvo i treće poglavlje Balbove knjige, u kojima se govori o povijesti nastave latinskoga u Italiji od srednjega vijeka do danas (str. 3-24), odnosno izlaže sadašnji položaj latinskoga jezika kao predmeta u talijanskim licejima (str. 37-54). Autor se ne ograničava na prikaz stanja stvari, nego svako rješenje podvrgava kritičkoj analizi. Već su na prvi pogled uočljive dvije činjenice: veći broj nastavnih sati posvećen latinskom u talijanskim licejima negoli u našim srednjim školama (uz objema zemljama zajednički proces smanjenja broja sati kroz 20. st.), te dinamičnija evolucija programa kroz eksperimente s raznolikim modelima nastave i školskom autonomijom.

¹ Autor je profesor latinskog jezika na *Facoltà di Lettere e Filosofia* torinskoga sveučilišta

Između tih se poglavlja nalazi *intermezzo* (str. 25-35) – razmatranje o smislu i potrebi učenja latinskoga u današnje vrijeme, uz navođenje argumenata *pro et contra*. Zaključuje se da je latinski nužan za formaciju današnjega građanina, ali ne više samodopadno izoliran u bjelokosnoj kuli nedodirljivosti, već kao dio višesmjerno-interdisciplinarnog, moglo bi se reći holističkog pristupa suvremenom obrazovanju. Od države prihvaćeni i dopušteni programi ostavljaju dojam da talijanska ministarstva i stručna javnost, premda daleko od ideala, pokazuju zadovoljavajuću osjetljivost za takve potrebe.

Četvrto (str. 55-86) i šesto (str. 140-151) poglavlje prikazuju glavne modele predavanja latinskoga jezika i književnosti, od tradicionalnoga pristupa do najnovijih eklektičkih perspektiva. Propitan je potencijal novih jezikoslovnih i književnoteorijskih teorija za primjenu u nastavi, te su taksativno nabrojani prednosti i nedostaci svakog takvog pokušaja. Ne treba naglašavati višestruku korist koju svatko tko se želi pozabaviti inovativnom nastavnim modelima može imati od ovako urednoga i obuhvatnoga pregleda.

U petom (str. 87-137) i sedmom (str. 153-186) poglavlju autor iznosi vlastite prijedloge za poboljšanje organizacije nastave latinskoga jezika i rimske književnosti. Bez podrobnoga ulaženja u kompleksno i detaljno izlaganje, navodim samo najistaknutije momente: otvaranje nastave prema suradnji s drugim školskim predmetima; premještanje fokusa s gramatičke analize rečenice na posredovanje između učenika i teksta/konteksta; usporedno usvajanje morfologije, sintakse i leksika; uključivanje u nastavu suvremenih koncepta valentnosti i zavisnosti; prijedlog modela tzv. kooperativnog učenja, u kojem učenici u skupinama rade na postizanju zajedničkoga cilja; inovativni pristupi učenju leksika; promatranje književnosti u njezinu kulturnopovijesnom kontekstu; poraba shema, konceptualnih mapa i audio-vizualnih pomagala u nastavi književnosti.

Neizostavno poglavlje svih priručnika za nastavu koji žele biti suvremeni bavi se multimedijalnom didaktikom (str. 187-221). Nakon što je izložio osnovne podatke o mogućnostima, prednostima i potrebi porabe informatičke tehnologije u nastavi latinskoga, autor daje detaljan pregled elektroničkih (mrežnih i ostalih) pomoćnih izvora iskoristivih u nastavi, od tekstnih banki podataka, preko sekundarnih didaktičkih materijala, do mrežnih lokacija posvećenih pojedinim autorima.

Valja spomenuti i to da je uvodni esej (str. IX-XX) napisala Raffaella Tabacco, a da je knjiga opremeljena popisom literature (str. 223-230) i indeksom osobnih imena (str. 231-236).

Autoru se mora priznati suvereno poznavanje najsuvremenije literature o didaktici latinskoga, ne samo talijanske, već i inozemne. Mnoštvo naslova koje navodi nastalo je u ovom stoljeću, što ne govori samo o autorovoj obaviještenosti, već i o živahnosti zbivanja na tom polju u Italiji, koja hrvatskoga čitatelja ostavlja zadivljenim i osupnutim. Samo u zadnjih dvadesetak godina u Italiji su održani deseci kongresa, savjetovanja i okruglih stolova vezanih za didaktiku klasičnih jezika, u istom je vremenu pokrenuto pet časopisa koji se njome bave te izdano o istoj tematici više zbornika, nekoliko specijalističkih monografija te nebrojeno mnoštvo članaka.

Osim što je obuhvatan, Balbo je i otvoren – čak i kada se s nečime ne slaže, njegova kritika ne odiše negativnošću, već konstruktivnom željom da se iz dijaloga rodi napredak.

Premda to možda nije ni ulazilo u autorovu koncepciju, može se žaliti što se u knjizi ne spominje visoko školstvo, a osobito studiji klasične filologije, na kojima se formiraju oni koji nove ideje moraju provesti u djelo. To bi svakako morao biti sastavan dio ovakvih istraživanja, obuhvaćen ako ne sustavno, a ono barem marginalno. Isto tako, s obzirom na to da najnoviji školski programi u Italiji (kao i kod nas već neko vrijeme) nalažu uvođenje poslijeklasičnoga latiniteta u škole, bilo bi dobro da je i tom segmentu posvećena dužna pažnja (i na motivacijskoj i na aplikacijskoj razini).

Knjiga se ne bavi učeničkom perspektivom cijelog nastavnog procesa. Slijedom toga, ne razmatra radikalnije promjene oblika obrazovanja, odnosno ne postavlja pitanje je li, s obzirom na drugačiji način sazrijevanja (internet, dostupnost informacija, forumi, chat, elektroničke društvene mreže, mogućnosti »krojenja« televizijskog programa) sustav razred-predmet-sat još uvijek prikladan ili je prevladan; može li se škola integrirati u život učenika, tako da manje vremena provode sjedeći u školskim klupama, ali da zapravo cijeli dan »budu« u školi; je li sustav sjedenja u školi, koju učenici doživljavaju kao prostor na kojem su nadzirani kao opreku mjestima na kojima nisu nadzirani, zaista najbolji način odgoja za slobodu. Balbo, vjerojatno svjestan da su takva pitanja (koja se itekako tiču i nastave latinskoga) za sada još daleko od ozbiljne mogućnosti rješenja (jer se o njima mora složiti puno veći broj stručnjaka i političara, od kojih neki misle da je sadašnji sustav oduvijek i zauvijek), nije ni pokušao ulaziti u njih.

Ti sasvim uvjetni nedostaci (kao i to da su semantički padeži /str. 77/ svrstani u odjeljak o transformacijsko-generativnoj teoriji, iz koje oni doduše proistječu, ali budući da su se razvili u nezavisno sredstvo označavanja semantičkih relacija, s mogućnošću plodne integracije u druge teorije, nisu podložni zajedničkoj kritici) ne umanjuju vrijednost i upotrebljivost ove knjige – ona i nije zamišljena kao zatvorena struktura, već poziva na nadopunjavanje i dijalog. Radi se o modernom, ažuriranom i tolerantnom priručniku, korisnom svima koji na razuman način žele danas pristupiti nastavi latinskoga.

U ovim burnim godinama za hrvatsko školstvo, kada su sve njegove razine u velikoj rekonstrukciji, klasičarima se pruža da se na svim razinama maksimalno aktiviraju i nametnu kao faktor pri odlučivanju. Nezavidan status latinskoga jezika u srednjim školama, svedenoga u gimnazijama na jedva smislen broj sati i ponekad u upravama škola shvaćenoga kao nepotrebnii prirepak, predmet-teret koji mogu predavati i nestručnjaci, stavlja pred našu stručnu javnost sasvim specifične probleme. Mnogolike već postojeće aktivnosti na nacionalnoj i kontinentalnoj razini, od sudjelovanja na međunarodnim kongresima do osnivanja novih institucija vezanih za klasičnu filologiju, bude nadu da zbivanja neće proći mimo nas. Međutim, valja napraviti još mnogo toga. Između ostaloga, jedna bi knjiga ovakvog tipa, koja bi se pozabavila trenutnim stanjem i realno procijenila buduću perspektivu, u Hrvatskoj bila, usudujem se reći, ne samo korisna, već i nužna.